

Fülöp Antal

György úrfi elhajózik

(Egyfelvonásos dráma kilenc jelenetben)

5. jelenet

(Feljön a fény, a kitáguló térben már a fogadótermet látjuk, oldalról, teljes hosszában. Bal felől áll Rákóczi széles, barokk íróasztala, mögötte az immár elkészült, díszesre faragott karosszékeben ül a fejedelem, teljes fejedelmi díszben, készen a tekintélyes követ, rosszabb esetben csak futár fogadására. Az asztalon iratok, akták, vázában önkezével termesztett virágok – ahogy a széket is, mint tudjuk, saját kezével készítette. Az asztalon, jól látható helyen van a „pipakészlet”, ajándék a követ vagy csak futár részére, szemléltetve a törökországi vendégjog és a kötelező ajándékozás tradícióját... Tálcán vizeskancsó, poharak, és – humoros (?) – meglepetésként a „kolozsvári töltöttkáposzta” receptje, melyet egyszer a Kajmakám megkóstolt, s azóta minden diplomáciai találkozón a káposzta receptjéért „nyúzta” Rákóczit – bár tudta, hogy disznóhús is van benne... Rákóczi asztalától balra, közelebb a nézőtér felől – jóval kisebb asztalnál – Bohn Pál Vilmos. Előtte iratok, tintatartók, tollak, dossziék, térképek stb. Egyelőre, úgy tűnik, gyanútlanul ül, néhány tárgyat még átrakva-eligazítva, a követ érkezése előtt... Látszatra teljesen nyugodt. Rákóczi bal felén, hasonló asztalnál ül César de Saussure. Láthatón már nem arra figyel, amit éppen olvas, várakozón pillantgat a bejárat felé, amely a terem ellenkező végében van, így annak aki belép, s a fejedelem asztaláig kíván menni, előbb „nagy utat” kell megtennie... Az ajtónálló „utolsó” egyszál janicsár is eltűnt, most a volt két apród – afféle mindeneként, mint immár mindenki Rákóczi „udvarában” – Zay Zsigmond és Cserey János tölti be az ajtónálló szerepét.

Látjuk, hogy a teremből lépcső vezet fel az emeleti – ma úgy mondjuk: „párizsi” – balkónhoz, kettéosztva a fenti galériát, ahonnan jobbra és balra Rákóczi lakosztályába jutunk. Délelőtt tíz óra van. A sarkig kitárt balkonajtón s az ablakokon verőfény árad be a terembe, már-már optimista hangulatot varázsolva, ha nem érződene mindenben, kívül és belül is az elszegényedés, a „ki nem mondott reménytelenség”, mint a dráma meghatározó alaphangulata.

A hosszú, magas könyveszekrény előtt ül Bercsényi, egy szép karosszékeben, mint már megszokhattuk tőle, most is már-már szikrákat vető feszültség veszi körül.

Az alább következő jelenetet, amely afféle „színjáték a színjátékban”, óvakodjuk „túljátszani”. Itt-ott egy-egy gesztus, összenézés stb., ez legyen minden, különben a „megvezetett” Bohn Pál Vilmos már korábban felvázolt kiváló szellemi képességei válnak kérdésessé – s ez a jelenet, de az egész dráma rovására mehet...)

BERCSÉNYI

Késnek! *(felugorva helyéről, járkálni kezd).* Késnek, késnek! Már megint késnek. Ha itt még egyáltalán mondhatjuk azt, hogy: „késnek...”. Szerintem az igazság az, hogy nem

is jönnek! Se ma, se holnap!... *(kissé rájátszik, bár neki igazán nem nagyon kell rájátszani az ingerültségre)* Szerintem tegnap sem jöttek volna, s holnap sem fognak jönni, bármit is jeleztek Konstantinápolyból! Számunkra sorsdöntő dolgokban, mint például a „tahn” csökkentése, a megkérdésünk nélkül döntenek. A Porta irántunk tanúsított ignoranciája vészesen kezd hasonlítani a bécsi ígéretek megbízhatatlanságához. Adott szó, írott szerződés, aláírás, lassan már mit sem számít! *(felmutat a falióra: ugyanazt a faliórát látjuk itt is, mint kevéssel előbb Rákóczi „műhelyében”: Rákóczi József és Rákóczi György nagyméretű gyerekkori portréja közt tikk-takkol a falon, az idő szimbólumaként – mondhatni – uralja a falat)* Itt van, tessék! Már lassan fél délelőtt várunk, s a Kajmakám hajója sehol! *(felpillant, a „francia balkon” sarkig kitárt duplaajtóján árad be a fény...)* Az idő gyönyörű, a tenger békés: semmi akadály, hogy már réges-rég itt legyenek. Már, persze, ha akartak volna. Szerintem nem is akartak – már csak ennyibe vesznek minket, ennyi a politikai-harci értékünk a Porta terveiben. *(rövid szünet)* Azaz: NULLA!... *(rövid szünet)* Pozsarevác hosszú időre rendezte Európát, ignorálnak minket... Szívesen gondolnám, hogy már el is felejtettek minket, de nem hihetem. Ibrahim Kajmakám rendszeresen szűkíti az ellátmányunkat. Már azt a két-három janicsárt is visszavonta a helyi testőrpáncsnak, akik eddig a fejedelem ajtónállói voltak, vagy a személyét őrizték, ha kimozdult a „palotájából”. Lám csak, már Zay Zsigmond báró, és Cserey János is, Mikes kamarásunk volt apródtársai is közönséges ajtónállókká váltak... *(a szöveg, melyet most hallunk, egyre inkább egy mélyen megbántott ember vádaskodásának tűnik, partitalanná készül válni)* A Kajmakám gályája még mindig sehol, én meg a beteg Krisztinát hagytam ott. Bár, szerencsére, reggel, hogy eljöttem, már sokkal jobban volt... legalábbis ezt mondta. Azt mondta, ne menjek el! De ha már elmegyek, legalább azzal a tudattal menjek, hogy ő már tulajdonképpen nem is beteg...

RÁKÓCZI

Zay fiam! Szaladj fel az erkélyre, nézz körül, nem kötött-e még ki a Kajmakám hajója! A követnek... vagy futárnak már tényleg itt kéne lennie... *(Zay Zsigmond felfut a lépcsőn, kilép az erkélyre, egész alakjában látjuk)*

ZAY

A Kajmakám zászlóshajóját nem látni sehol! Halat, rákot, egyebeket szállító gályák sorakoznak a kikötőben. A tengerszorosban néhány halászbarkát látni csupán. A piac nyüzsg, idáig hallatszanak az árusok rikkantásai!

BERCSÉNYI

Ez minden?

ZAY

Bárhogy is erőltetem a szemem, mást nem tudok mondani. A Boszporusz sima, mint a tükör. A keleti horizont teljesen üres...

BOHN

(rögtön az első hangütésre van benne valami - eltűzött - megfelelni akarás. Ő az egyetlen a jelenlévők közül, aki Rákóczi jelenlétében, ahányszor megszólal, mindig feláll...) Ha szabad megjegyeznem, méltóságos uram... *(Rákóczi int, hogy beszéljen)* ...szerintem szinte egészen biztos, hogy valami az utolsó pillanatban közbejöhett... A Kajmakám, ellentétben főnökével, a Nagyvezírrrel, komoly, megfontolt ember. Korábbi tárgyalásaink során ilyennek ismertem meg. Bár, igaz, hogy elég régen volt, mikor utoljára tárgyalni hívtott bennünket a Porta, de, szerintem, Ibrahim Kajmakám, biztosan értesítette volna a Fejedelmet, hogy a követet mégsem indítja útnak... A Kajmakám, legjobb tudomásom szerint, igen nagyra becsüli Rákóczi fejedelmet.

RÁKÓCZI

(szondázó megjegyzés) Pedig a bécsi követség mindent megtett, hogy lejárasson Konstantinápoly előtt. Ahogy Lipót, majd I. József, azután III. Károly is mindent megtettek annak érdekében, hogy egész Európa istentelen szörnyetegnek tartson...

BOHN

Biztosíthatom, méltóságos uram, hogy ez a Kajmakám esetében nem sikerült. Rajong a hadászatért, és méltóságos uram egyik-másik haditerve, amely nyomtatásban is megjelent az angol lapokban, szinte elkápráztatta a Kajmakámot. *(innenről ez a mondat a hízelgés szólamaként ismétlődik még néhányszor)* A Kajmakám felette sokra becsüli Rákóczi fejedelmet...

RÁKÓCZI

A kis-Duna-szigeti csataterveket nekem is többször dicsérte. Remek taktikával egérfogóba csaltuk a jó öreg Heistert, ő meg gyanútlanul bele is sétált a csapdánkba!

BOHN

(lélektani pillanat, most kell rátenni egy „lapáttal”)

Az a Kis-Duna-szigeti haditerv zseniális volt. Az egész hadjárat legkáprázatosabb elgondolása! Ha akkor felséged tábornokai... *(észbe kap, Bercsényire pillant, akinek nagy része volt abban, hogy Rákóczi szóban forgó haditerve csődöt mondott)* A Kajmakám - ha követként jártam nála - kizárólag mint „Vezérő Fejedelem”-ről beszélt, ha méltóságodat említette. Felette sokra tarja Önt, méltóságos uram!

RÁKÓCZI

(egy-két pillantig lesütött szemmel - restellkedve - emlékezik) A titeli rációk elleni retorzió ellenére is? Bár, igaz, a rációk hajmeresztő dolgokat követtek el korábban a magyar lakosság ellen. Mindjárt a csata kezdetén kicsúszott az ellenőrzés Károlyi, a későbbi áruló, Károlyi Sándor kezéből... *(az áruló szónál Rákóczi Bercsényire néz, Bercsényi pedig Bohrnra...)*, az meg az elrejtőző rációkra gyűjtötte a nádat...

BOHN

(a jól informált Bohn ezt is kapásból folytatja, hiszen, mielőtt Rákóczi szolgálatába állt, jól felkészült Rákóczi-ból, előtte évekig Rákóczi Lengyelországban élő felesége mellett vállalt szolgálatot) Igen, a bécsi sajtó meg, lecsapva a lehetőségre, ezúttal sem riadt vissza kisebb-nagyobb hazugságoktól, úgy állítva be a dolgot, mintha a nádas felgyújtása

Rákóczi parancsára történt volna... A Kajmakám, aki nagyra becsüli Önt, méltóságos uram, csak a fejét csóválta, mikor szóba hozta az esetet, nem is nagyon értve, hogy a császár, keresztény emberként, hogy tűrhet el ilyet? És, hogy az igaz hit és igaz szó dolgában a császár példát vehetne méltóságos uramról. Valóban igen nagyra tartja kegyelmedet... És Stepney, angol követ, nem különben! Egy ellenséges hatalom követeként a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott Rákóczi Fejedelemről.

BERCSÉNYI

(türelmetlenül) Békeközvetítői munkája végeztével, immár átlátva a helyzetet, azzal búcsúzott tőlem, hogy: „A magyarok igaz ügyért harcolnak”. Amit, persze egyetlen fórumon sem hangoztathatott nyíltan... Majd rövidesen, elkedvetlenedve a rákényszerített „protokoll-hazudozásoktól”, visszahívását kérte... Zay fiam, mi a helyzet? Történt-e valami változás a kikötőben? Már úgy értem, valami számunkra is érdekes...

ZAY

(az erkélyről) Semmi gyanús, akarom mondani, érdekes!

BERCSÉNYI

Semmi érdekes? Semmi gyanús?

ZAY

Sehol semmi, méltóságos uram! Mindenütt, amerre nézek *(ernyőt formál tenyeréből a szemé fölé)*, mindenütt a megszokott látkép: a piac nyüzsgő, áruszállító-gályák úsznak ide-oda a part mentén. Sehol semmi... Ha csak...

BERCSÉNYI

(már-már túljátszva szerepét) Ha csak... ha csak...

ZAY

Ha csak nem említem Mikes kamarás úr személyét! Épp erre tart, de már nem is a parton. Itt, egészen közel. Itt jön és integet! Szerintem valami gyanús..., azaz, hogy valami érdekes mégis csak történhetett, mert Mikes kamarás úr nem az a kimondottan sedre, szaladgáló fajta. Most meg szinte szalad...

RÁKÓCZI

Persze, hogy szalad, szaladjon is! Hiszen máris jócskán késik! Pedig ez nem jellemző rá, a mindig mindenben megbízható, és pontos Mikesre...

ZAY

Már itt is van, most lép az épületbe. *(kintről kapuhangok, halljuk, hogy megállítják, tovább engedik, majd belép a fogadóterembe)*

MIKES

(kissé elfulladva) Méltóságos uram! Méltóságos uram! *(mi is csak azért vesszük észre, hogy rájátszik a „szenzációra”, mert már tudjuk az előzményeket. Jól játsza a szerepét...)* Méltóságos uram! Nem is tudom, hogyan mondjam? Hamarjában nem találok szavakat...

RÁKÓCZI

A lényeg, kamarás úr! Csupán a lényeg, ahogy azt Öntől megszoktam, fiam!

MIKES

Velencei hajósoktól hallottam lent a parton, bár még most sem tudom, elhíhetem-e?

RÁKÓCZI

No, ez most már tényleg több, mint érdekes! Ha már

a józan eszű Mikes kamarás sem mer hinni a fülének... Halljuk, fiam!

MIKES

Velencei hajósok beszélnek, hogy méltóságos uram kisebbik fia, Rákóczi György, makovicai herceg, megszökött bécsi fogvatartótól, és Velencén át Párizsba menekült. Ott menedékjogot kapott Toulouse grófja védőszárnya alatt, e pillanatban is Párizsban tartózkodik... *(mondhatni, egészen kiakadva várja a hatást)*

RÁKÓCZI

Óh, Istenem! Hát ezt is megérhettem?! György fiam Párizsban! Méghozzá: Toulouse grófjánál! Maine herceggel ők egyengették az én utamat-sorsomat is, anno, Lajos udvarában. És most a fiam talált nála menedéket... Ez annyira valószínűtlennek tűnik, azt sem tudom, elhihetem-e?

BOHN

(nagyon agitatív) El, el, nagyságos uram! A sok rossz, remény-gyilkos hír után, ha már nagyon hozzászoktunk, hogy itt és most számunkra csupa rossz, meg rossz jöhet, már egy kicsivel jobb is hihetetlennek tűnhet. Hát még ekkora hír!

RÁKÓCZI

Valóban túl nagy, és túl szép, hogy el merjem hinni! Érdekes, mintha a hosszan tartó, töretlen reménykedés, hogy egyszer az életben még megláthatom György fiamat, most mintha ez tenné szinte meseszerűvé az egészet: azt, hogy a valóságban mégis megérhettem. Föltéve, persze, ha Mikes kamarás fiam, igaz hírt hallott...

ZAY

(az erkélyről) Méltóságos uram, méltóságos uram!

BERCSÉNYI

Méltóságos uram! Valami a parton történik... Zay Zsiga jelteni akar.

RÁKÓCZI

Rajta, Zsiga fiam, jelents, ha ezek után még van jelteni való! De - ezek után - számomra már az sem jelent sokat, ha maga a Kajmakám közeledik. Isten legyen hozzám irgalmas őszinteségemért...

ZAY

Radulovics atya jön! Akárcsak az előbb Mikes kamarás úr, ő is szinte szalad, annyira siet-rohan! Sosem hittem volna, hogy ilyen tempó még öreg csontjaitól kitelik... *(kintről kapuhangok, halljuk, hogy megállítják, tovább engedik, majd belép a fogadóterembe)*

RADULOVICS

(rájátszik) Ferenc... méltóságos uram!... Itt valaki tegnap, tegnapelőtt őszintén imádkozhatott... el se hiszem!

RÁKÓCZI

Mi történt, tisztelendő atyám? Lehet, hogy éppen én voltam. Nem idegen tőlem ez a szokás...

RADULOVICS

Tudom, fiam, imáid őszinteségében nem is kételkedem. De a kikötőben olyant hallottam, hogy, bevallom, hinni sem merem! *(pillantása épp csak átvillan a feszülten figyelő Bohm Pál arcán)*

RÁKÓCZI

Lehet, hogy már hallottuk is, tisztelendő atyám...

BERCSÉNYI

Talán már tudjuk is! Az előbb Mikes kamarás úr is szédületes hírekkel érkezett!

RADULOVICS

(mintha nem is hinné, hogy ekkora hírrel a fejedeleminél valaki megelőzheti) Kamarás úr! Fiam! Hallottad te is? *(szünet)* Az egyik velencei hajós, valami tisztféle, meglátva keresztény papi reverendámat, fülembé súgta, hogy, ha Rákóczi fejedelem udvarához tartozom, sürgősen adjam át a hírt a fejedelemnek, hogy, fia, György Bécsből, Velencén át, Párizsba szökött. Hetek óta erről pletykál egész Velence... Ha ez igaz, akkor kétségtelen: itt valaki tegnap vagy tegnap előtt őszintén imádkozott... különben Isten nem részesített volna bennünket, bűnös közösségünket, ekkora... ilyen reményteljes örömben! Az ifjú Rákóczi György herceg szabadulásával mintha a magyar szabadságharc szelleme éledt volna újjá...

RÁKÓCZI

Jó barátom, és, anno, pártfogóm Lajos udvarában, Toulouse gróf védelme alatt áll, annak Passy-i birtokán, ahol annak idején magam is sokat vadászgattam vele, miközben igaz barátság szövődött közöttünk... *(látjuk, mintha az emlékek hatása alá kerülne)*

RADULOVICS

(most jön a Bohm-nak szánt „csavar”) Igen, igen, méltóságos uram... Valóban... hogy is mondjam... ünneprontó leszek... György úrfi már nincs Párizsban...

RÁKÓCZI

Istennek hála! A párizsi udvar már nem a hajdani Napkirály udvara. Passy-ban, Toulouse gróf birtokán a fiam is sokkal nagyobb biztonságban van.

RADULOVICS

A helyzet az... *(szeme talán csak azért siklik körül az arcokon, hogy felmérje, bejelentése milyen hatással lesz Bohm-ra)* ...a baj az, méltóságos uram, hogy György hercegünk már Passy-ban sincs. Hallatlan naivitással..., elképesztő tájékozatlansággal, ami persze érthető a huszonhat évig tartó bécsi „karantén” után, de nem azután, hogy jó néhány hetet Toulouse gróf társaságában töltött Passy-ban...

RÁKÓCZI

(a türelmetlen, aggódó apát játszva) Mondd már, tiszteletes atyám, mondd már, az ég szerelmére, mert megölsz a titkolózással! Hol a fiam?

RADULOVICS

(ha még ez sem elég képtelenség, hogy a másik hírt, Mikes hírét, szinte magától értetődővé tegye...) Nápolyba távozott...

RÁKÓCZI

(megdöbbenve) Ná-poly-ba?! De hiszen Nápolyt a rastatti békeszerződés a Habsburgoknak ítélte, császári terület, ahol a Rákóczi név úgy hangzik, mint az ÖRDÖG neve...

RADULOVICS

...és az ifjú herceg, itt, Nápolyban kezdett el hadat gyűjteni, apja, a vezérlő fejedelem „kiszabadítására...”

RÁKÓCZI

Nem, ezt nem hihetem... Ez túl nagy képtelenség... *(dobszó hangzik fel)* A dobszó! Készülődés az ebédre! A következő dobszó már asztalhoz hív! Tovább nem várunk!

A kajmakám követe, vagy futárja... vessen magára! De a Kajmakám is, ezúttal szép, gyönyörű... pipakészlet nélkül marad, s lám, a kolozsvári töltöttkáposzta receptje is titok marad előtte, a következő találkozásunkig... mivel hogy, remélem, még lesz olyan. Menjetek, készüljétek az ebédhez! *(a teremben lévők lassan kifelé indulnak, halk zsvivaly közt beszélgetve. Rákóczi magához inti Bohn-t...)* Bohn, fiam, készülj! Még ma este indulsz Párizsba! Rád nem vonatkozik a száműzöttekre vonatkozó törvény. Levelet viszel Toulouse grófnak..., rád bízom a fiamat... Kísérd őt haza, azaz, hogy ide, Rodostóba! Vigyázz rá út közben – még sokat kell tanulnia... A levelet még vacsora előtt César de Sausure-től megkapod.

BOHN

Egy a gondolatunk, méltóságos uram! Az imént én is pontosan erre gondoltam. Radulovics tisztelendő úr hírei teljesen képtelenek...

RÁKÓCZI

Szerintem is, fiam... kezeld bizalmasan... nekem is ez a szilárd meggyőződés.

6. jelenet

(Kint vagyunk a „palota” előtti parkosított téren. Helena ollóval virágot szed ebédhez: találáskor minennap friss rózsza, szekfű illatozik, vázákban az asztalon. Éppen háttal fordult a „palota” kijáratának, kezében már néhány szál levágott virággal, halkan dúdol valami lengyel dalocskát, mikor Bohn lép ki a bejárati ajtón, útra készen, felöltözve, kezében két degeszre tömött utazótáska. Látjuk, ahogy megpróbál – szökvé! – elosonni a háttal álló Helena látószögéből.)

Már-már sikerül is neki, mikor Fruzsina Pál, minden fiú jelenik meg a balkonon – talpatnyi „Európa” a Rodostóba szorult magyarok utcájában, és utána kiált)

FRUZSINA

Hé, titkár úr!... Titkár úr!...

HELENA

Mi ütött beléd, Pali? Már te is megbolondultál az unalomtól? Nem látod, hogy én vagyok, Helena?... Ez a nagy semmitévés, unalom... *(mondaná tovább...)*

FRUZSINA

(nagyot kiáltva, nevének nevezi Bohn Pált, aki láthatóan nem akarja meghallani, a tenger irányába lopakodik) Hé, Bohn úr! A távcsövet is odacsomagoljam a többi holmihoz? Gondoltam, mielőtt a bricskán letoljuk az induló hajóhoz a Szamosi Ferkóval, megkérdezem! *(Helena megpillanja a nagyban lopakodó Bohnt. Teljesen kiakadva, mintha „kísértetet” látna...)*

HELENA

Titkár úr! Bohn Pál titkár úr... *(a teljes hitetlenség hangján)*, utazik? Uramisten! Jól látok? Nem, nem láthatok jól! Nem, ez nem lehet igaz, ez káprázat... Már én is megkergültem ettől az örületes, embert őrlő unalomtól!

FRUZSINA

(vigasztalóan, azt hiszi, jöttesz vele Elenának) Semmi baj a fejeddel, Helena! Bohn úr Párizsba utazik. *(Látjuk, hogy a „Párizs” szó hallatán, Elena szinte „tönkre megy”)* Egy óra múlva indul a hajója...

HELENA

(áttörve minden korlátot, rázúdítja Bohn-ra szemrehányásait) Te szemérmetlen hazug, szélhámos! Párizsral szédítettél, Párizsral bűvöltél, tartottál bűvöletben éveken át, míg az ágyadba csaltál, ruhád, cipőd tisztítottam, titkos utakra küldtél, furcsa levelekkel, melyekről – pusztá illemből! – soha nem kérdeztem, mifélék! Az ígéreted tartotta bennem a reményt, mindenre kész voltam, amire rávettél. Ha egyszer – valaha is Párizsba küld a fejedelem, mondtad, nőül veszel, és magaddal viszel..., el... el innen, innen... „a mozdulatlan idő fogságából...” Ezt sugdostad ígéretként, álnok éjszakák homályában a fülembé, hiszen nagyon jól tudtad, hogy fuldoklom, hogy már majd meghalok itt, ebben a csendes, mozdulatlan, emésztő pokolban!

FRUZSINA

(az erkélyen) Nocsak! No, nézzük csak! Ki hitte volna, hogy Bohn Pál titkár úr ekkora kujon? *(eltűnik az épületben)*

BOHN

Csak pár hétre megyek Helena... Hamarosan visszajövök hozzád. Nem gondolnád, még csak nem is sejtéd, kivel?

HELENA

Ugyan kivel?

BOHN

Ez az, Helena, amit nem mondhatok el... semmi szín alatt...

HELENA

Szélhámos!... Gonosz, kíméletlen szélhámos... *(Bohn el. Helena, bénultan, csak áll, áll egy ideig. Közben, balfélől Fruzsina Pál, és Szamosi Ferkó bricskát tolnak át a színen, roskadásig megrakva Bohn málháival. Sietnek, egy-egy csomag lepottyán a nagy sietségtől, rohanás közben dobálják vissza a bricskára.)*

FRUZSINA

Siessünk, Ferkó! A dobszó mindjárt felhangzik. Mindjárt ebéd! Le ne késsük az ebédet, mert még éhen maradunk...

SZAMOSI

Itt már az idő is megbolondult! Mozdulatlanságával előbb majd agyonnyomja az embert, az ember majd megfullad a tétlenségtől... Hol meg úgy meglódul, hogy, mint például most is, hogy *(megtörli homlokát)* veritékben úszva úzheted, inalhatsz a nyomában.

FRUZSINA

Méghogy „inalhatsz”!... Inad szakadtából rohannod kell, különben éhen maradsz! Mindjárt felhangzik a dobszó! *(a döbbenetben álló Helenához)* Ne búsulj, Helena! Ne szomorkodj!...

SZAMOSI

Miért búsulsz, Helena?... *(miközben gyorsütemben elhaladnak mellette)* Hát ez az, Ferkó! Az imént épp erről beszéltem. *(nyilván nem is sejtí, mi történt kevéssel előbb Bohn és Helena között)* Az egyiknek rohannia kell, hogy utolérje a...

FRUZSINA

... hogy éhen ne haljon!...

SZAMOSI

... a másik meg a nagy tétlenségtől szomorkodik... *(eltűnik)*

HELENA

(Helena néhány másodpercig néz utánuk, majd be-szalad a „palotába”, és megjelenik az erkélyen, onnan továbbra is láthatja őket. A már messze járó Bohn-nak címezve) Gazember...

7. jelenet

(César de Saussure lép ki a „palotából”, majd elhelyezkedik a fa alatti padon, az asztalra rakva írószerszámaikat. A szép, napos időben levelet készül írni anyjának, haza, Lausanne-ba. Miközben Helena hosszan néz a tenger felé, tekintetével a távozó Bohn-t követve, Mikes lép ki a „palota” bejáratán, és gyors léptekkel indul abba az irányba, amerre az előbb Bohn, majd utána a két mindenes fiú a bricskával távozott)

CÉSAR DE SAUSSURE

Hová rohansz, Kelemen? Mindjárt ebéd...

MIKES

Bohn kisajátította a két segédemet, Fruzsina Palit, meg Szamosi Ferkót. Lefutok utánuk a partra, ha már ott vannak a bricskával, a piacon – egy kalap alatt – megvesszük a vacsorának valót is.

CÉSAR DE SAUSSURE

Látom, nagyon sietsz, de csak nem állom meg, hogy meg ne dicsérjem *(féláll, tollát mintegy a kezében felejtve, oda-lép Mikeshez)* készülő könyved, melyből néhány szemléltető lappal megtiszteltél... Mi is a címe? A könyv munkacímet ismerem: „Törökországi levelek”

MIKES

Azt hiszem, ez lesz..., ez marad a végső címe is.

CÉSAR DE SAUSSURE

Gratulálok!

MIKES

Köszönöm, César!... *(ezzel máris rohanna tovább, de most látja, hogy itt, most nem elsősorban a könyvről van szó, César mást készül mondani. És mond is, Mikes füléhez hajolva)*

CÉSAR DE SAUSSURE

A fejedelem üzeni: György úrfival egy órával ezelőtt kötött a gálya. A kelméket, szőnyegeteket szállító gálya akkor érkezett, mikor a fejedelem Zay Zsigát felszalasztotta az erkélyre: nézze már meg, a Kajmakám hajója nem közeledik-e? Bercsényi, Radulovics már lent vannak a parton. Majd ott, helyben megbeszélitek, hogyan, mi módon juttatjátok haza, azaz, hogy apja ölelő karjaiba a még sosem látott fiát... *(hangját felemelve)* Gratulálok, Kelemen! A „Törökországi levelek” kitűnő munka! Magam is szorgalmas levélíró vagyok *(mutatja az ujjai közt felejtett tollat)*, most is épp anyámnak készülök írni Lausanneba, de ez csak afféle jól szerkesztett misszilis a Te humortól sziporkázó, költői leveleidhez képest! Megjósolom, eljön az idő, mikor a te „Édes nénéd” egy egész nemzet lesz! Egyszer még hálás lesz neked, ezért a mennyei humorért magyar nemzeted...

MIKES

(már messze jár, de még viszakiált) Ne túlozz, César! Sokkal felejtősebb annál, az én magyar nemzetem!

HELENA

(Az erkélyen állva, az előbbi csalódás, visszafojtott sértettség mostanra éppen a kellő szintre emelkedett bensőjében, hogy afféle monológban, amely félig talán a fa alatt levelet író Csárnak is szól, adja ki feszültségét) Istenem! Milyen régóta vagyunk már itt... *(szünetet tart, tekintete messze jár tengeren)* milyen beláthatatlanul széles..., meg hosszú a tenger! Vége-hosza nincs... Mit is remélhetne még itt az ember? Mikor szolgálólányból gróf Esterházi Antal felesége lettem *(fanyar mosoly)*, még azt hittem..., hittem benne, hogy VALAHOVA tényleg vezet ez a rodostói út... Aztán... özvegy Esterházi grófnéből egyszerre megint „mindenes” cseléd lettem, ahogy szinte mindenki itt a „Magyarok utcájában”, egyre mélyebbre merülve végtelennek látszó kilátástalanságba. Egyre szűkebb, egyre sötétebb az életünk... *(humoros váltás, a gyakorlati élet egy pontjára)* A „tahintot” is megint szűkítették...

CÉSAR DE SAUSSURE

(fél szívvel, félig az íródo levelére, félig Helena szövegére figyelve) Nem „tahintot”, Helena... csak „tahin”-t!... Egy betűvel rövidebb..., bár ez is neked ad igazat... *(félhangosan mondva amit ír, folytatja a levelet)* „Drága Mama!... Merci pour votre aimable letter... A fejedelem? *(szünet)* A fejedelem itt, Rodostóban, csendes visszavonult életet él... Mióta lovain, szükségből, túladott, már nem is nagyon mozdul ki a „palotájából”. Csak, ha levegőre megy..., vagy szép napos időben, mint ez a mai is..., amikor a kert virágait öntözi... Egyébként a szépnek mondható „palota”-kertet is szinte sajátkezűleg teremtette a palota előtti kopár térre, néhány évvel ezelőtt, mikor – úgy vélem – a kiürült idő nyomására, de főleg azért, mert reális céljai egyre irreálabbakká váltak, jelzem, nem önhibájából, bútorainak, házának és környezetének intenzív csinosításába kezdett... *(César arcán a szeretet mosolya jelenik meg)* Naponta három-négy órát fordít francia vagy latin nyelvű munkáinak írására. Kora délután a kápolnában imádkozik, mielőtt a „műtermébe” menne, ahol faesztorgályozással „szórakozik”. Nem is hinnéd, Mama, milyen pompás barokk karosszéket gyártott... Gyártott? Alkotott! És fest is! Mégpedig nagyon ügyesen... Mostanában, mintha... *(balról megjelenik Rákóczi, nyomában Zay Zsigmond bricskán, vízzel teli dézsát tol, oldalán Cserey János a fejedelem öntözőkannáját hozza. Rákóczi, láthatólag – ebedig már a virágait fogja öntözni... Most látjuk, hogy – alig észrevehetőn – biceg, talán a kezdődő köszvénye miatt...)* Drága Mama!... Én úgy látom, szinte napról-napra sűrűbb reménytelenség telepszik erre a fogyatkozó – jobb sorsra érdemes – kis magyar közösségre. Reggel dobszóra ébredünk, dobszó hív ebédre, és dobszó jelzi a takarodót. Úgy tűnik: életünk két dobszó közt eltél, elmúló reménytelenség... Ha csak... Ha csak nem hoz új reményt számunkra a hír, hogy rövidesen megérkezik a „Magyarok utcájába” a fejedelem fi..., nem is tudom leírhatom-e a császári levélbontogatók miatt... Drága Mama, nem..., nem írhatom le...

RADULOVICS

(a kikötő felől jön, sietve...) Méltóságos uram... méltóságos uram!

RÁKÓCZI

(*rögtön átadja az öntözést Cserey Jánosnak*) Folytasd, fiam! (*Radulovicsnak*) Tisztelendő atyám... már nagyon vártam... Megjött? Hogy van? Milyen? Szép szál, egészséges? Óh, Istenem...

RADULOVICS

(*csitítva...*) Fiam! Méltóságos uram! Kicsit csendesebben... (*elterelően*) Hogy Bohn Pál titkár úr elment-e? Jelen-tem, sikerült a kevéssel ezelőtt induló marseillesi hajóra felszállnia! Minden emberi számítás szerint egy hónap múlva Marseillesbe érkezik... Ha Isten is úgy akarja... hogy az ifjú György herceget Párizsból Rodostóba gardírozza... Ami elég nagy feladat lesz számára, ha számításba vesszük, hogy drága György hercegünk már itt van Rodostóban. Bohn Pál Vilmos titkár urat pedig, mihelyt Marseilles-ben kiköt vele a hajó, a Bastille várja – mindazért, amit itt, Rodostóban, a fejedelem és s francia követség rovására elkövetett... III. Károly nem tolerálja a besűgást, kémkedést.

RÁKÓCZI

Atya, miért titkolózol még? Arra kértelek, a kajmakámi hivatalban regisztráltassátok György fiam jövetelét, hogy ellátmányba vehessem...

RADULOVICS

Így igaz, méltóságos uram... Amit kellett, mindent megtettem!

RÁKÓCZI

(*szemmel láthatóan rendkívül felindult, rá nem jellemző módon türelmetlen*) Akkor tehát máris szultáni védelem alatt áll, amíg – persze – török földön tartózkodik... Minek titkolózni, miért nem ölelhetem keblemre a fiam?!
 RÁKÓCZI

RADULOVICS

(*nagy-nagy megértő szeretettel*) Méltóságos fejedelem! Még egy cseppnyi türelmet kérek, és ma este a nagy találkozás is megtörténhet. Szerintem itt, ennél a hatalmas tölgyfánál, mely magyar gondolkodásunkban az „Égigérő fa” képzetét kelti. Ennyi „pogányságot” talán nekem is megbocsát az Isten... (*Láng doktor jön*) Engedelmevel, méltóságos uram, én sürgősen távozom... Semmi kedvem Láng doktorral arról vitatkozni, hogy Isten akkor is ott tartózkodik-e a körmünkben, mikor körmöt nyír az ember? Láng doktor kiváló orvos, de csapnivalóan rossz filozófus, s talán még annál is kontárabb teológus! Ha göthős az ember, Láng valóban Isten áldása, csak meg ne szólaljon, mert „eszmefuttatásai” valódi Isten csapása... (*el*)

LÁNG

Méltóságos uram... a lába..., hogy van a lába?

RÁKÓCZI

Hát, alakul..., alakul, Láng mester. Gyanítom, ha így megy, még pár nap, legfeljebb pár hét, és a karosszékemet, így, délelőttönként, kihozhatják ide a kertbe – de úgy, hogy közben magam is benne ülök...

LÁNG

Óh, méltóságos uram! Nem szabad rögtön a legrosszabbakra gondolnia...

RÁKÓCZI

(bizonyos akasztófahumorral) A legrosszabbakra? Eszembe sincs! Itt, a hordozható hintók országában, a szul-

tán kémei elégedetten jelentik majd, ha meglátnak: Rákóczi fejedelem tökéletesen honosodott! Gyalog már nem is hajlandó járni! (*lép egyet, arcán látni, hogy a mozdulat fáj neki*) Radulovics tisztelendő atyánk azt mondja, túl sok a bűnöm! Ha asszonyra gondolok, még ma is támadnak szemérmetlen gondolataim...

LÁNG

No, van abban része másnak is... Az a tömérdék vadhús, amit itt, a gyümölcsök, kiváló zöldségek országában, napon-ta – ragadozóként! – elfogyasztunk.

RÁKÓCZI

(*akasztófahumorát folytatva, ugratja Lángot*) Gondoltam is, Láng mester, ha Isten mindenütt ott van, talán a vadhúsban is benne kellene lennie, nem csak az almában, szőlőben... (*lép egyet, arca enyhén összerádul*) No, lám csak, hogy fáj, fájogat... Mit ajánl fájdalom ellen, tudós doktor uram?

LÁNG

(*szemrebbenés nélkül*) Huszonnégyórás böjtöt. Majd negyvennyolc órás gyümölcskúrát! Majd, két nap múlva mindezt meg méltóztatik ismételni!

RÁKÓCZI

Állj vagy lövök! Mindezt ebéd előtt kell végighallgatnom... Kit dédelgettem én a keblemen? (*szünet*) Egyébként is, minden böjtöt megtartok, amit katolikus naptárunk előír. Én még sosem vettem magamhoz Krisztus urunk testét, de-geszre tömött hassal, áldozáskor! Mindig tiszta lélekkel, üres hassal. (*akasztófahumor*) Az utóbbi, mondhatom, doktor, egyre könnyebb lesz ha a Kajmakám így csökkenti a tahint.

LÁNG

(*mintha erre, a humoros pillanatra vált volna, hogy bejelentse lesújtó hírét*) Méltóságos uram...

RÁKÓCZI

Nos, doktor... Mit talált ki megint? Mivel óhajt megkínozni megint, milyen undorító csalánfőzettel, percekkel ebéd előtt? Milyen szörnyű kotyvalékot eszeltél ki megint, Hippokratész elvetemült fia...

LÁNG

(*még kívár kicsit, mintha az alkalmas pillanatot várná bejelentéséhez*) Méltóságos uram... Van főzet is... (*üvegcsét húz elő a zsebéből*)

RÁKÓCZI

Újabb üvegcsé? Rosszabb vagy, mint Mária Terézia hat ügynöke együttvéve!

(*még mindig humoros kedvében*) Uram, Ha élve meg-úszom ezt a napot...

LÁNG

Méltóságos uram...

RÁKÓCZI

Még valami? Nem igaz...

LÁNG

Sajnos, igen, méltóságos uram... Bercsényi grófné, Csáki Krisztina haldoklik!... Nem hiszem, hogy megéri a reggelt... (*csend, hosszabb szünet*)

RÁKÓCZI

Bercsényi?

LÁNG

Már szóltam neki. Rögtön indult is haza. Ajánlottam neki, jobb ha mindjárt magával viszi Radulovics papot is...

RÁKÓCZI

Uram! Kifürkészhetetlen a Te akaratod. Krisztina halálával... ha elszólítod, kettős csapás éri közösségünket. Az emigráció talán legszínesebb személyisége távozik körünk-ből. Hány húsvétot, karácsonyt töltöttünk már el itt, messze Magyarországtól, méltóképpen, az ő tehetségének, színes teremtőkészségének köszönhetően! A semmiből tudott teremteni barátságos légkört, reményteli hangulatot – ha jeles ünnepeken, vagy akár máskor – Bercsényi vendégségbe hívott bennünket... (*Lángnak szegezve a kérdést*) Tényleg menthetetlen?...

LÁNG

Szerintem Krisztina nagyasszonyon egy mai Hippokratész vagy Paracelsus sem tudna segíteni... Hol vacog, hol meg elég a láztól...

RÁKÓCZI

Kérjük az Istent, fiam, nehogy hamarosan Bercsényinek is szüksége legyen rád, ha a legrosszabb mégis bekövetkezik...

LÁNG

Miklós úr lábát is kikezdte már a köszvény. Egyre gyakrabban kér tőlem altatóport mostanában...

RÁKÓCZI

(*fohász*) Óh! Miklós..., gróf Bercsényi Miklós! Legkedvesebb barátom és társam a harcban és száműzetésben! Szinte látom, ahogy kedélyed kivirágzott volna, amint kebledre öleled megérkező fiamat... (*Felhangzik az ebédhez hívó dobzó. A park ösvényein, mindenfelől elindulnak befelé a „palotába” a Rákóczi „udvarához” tartozó emberek...*) Gyerünk ebédelni, doktor!... A halál, minden halál, különösen itt a „Magyarok utcájában” komor, és megrázó dolog... Ha köztünk jelenik meg, mindig több is valamivel pusztán személyes elmúlásnál... Élnünk kell! Legszenzibb kötelességünk!

LÁNG

(tőle szokatlan komolysággal...) Az élet a legszenzibb dolog!

RÁKÓCZI

Gyerünk hát ebédelni mi is!

8. jelenet

(A nagy tölgyfánál vagyunk. Már éjszaka tizenegy óra is elmúlt. Rákóczi Radulovics, és César de Saussure társaságában. Rákóczi türelmetlenül sétál, fel- s alá. Rendkívül forró éjszaka van: egyébként akkor, vagy azokban a napokban, mikor történetünk e jelenete játszódik, valóban rendkívül forró éjszaka volt Kostantinápolyban és Rodostóban. César de Saussure feljegyzése szerint, úgy tizenegy óra és éjfél körül hatalmas üstökös húzott el Konstantinápoly felett, melyet Rodostóból, természetesen, úgy láttak, mintha közvetlenül felettük húzott volna el, majd a Fekete-tengerbe hullva, „rettenetes” csattanással hullott szét. Rákóczi és György fia találkozása nagyjából az égi tűnemény időpontjában történt meg...)

RÁKÓCZI

Ennyi erővel akár a műtermemben is találkozhattam

volna a fiammal! Már rég keblemre ölelhetem volna... Mostanában már ott érzem magam igazán elememben, a magam gyártotta, szebbnél szebb tárgyak között... A politikában az utóbbi években minden tervem, meglátásom semmivé foszlott. A szépség, az alkotás szférájában szinte minden álmom, elképelésem megvalósul: a műteremben csupa olyan tárgy vesz körül, amely valóban a hitből, szeretetből, szellemből, és lélekből születve öltött anyagi testet, és vált SZÉPSÉGÉ. Ott mintha Isten teremtő erejéből kapna egy morzsányit az ember. Méltó hely egy ilyen találkozásra. Már rég keblemre ölelhetem volna a fiam! (*Radulovicshoz fordulva*) De nektek mindenáron „FAÓRIÁS” kellett...

CÉSAR DE SAUSSURE

Nem a mi ötletünk volt, méltóságos uram! Ibrahim Mütefferika, a Porta magyar származású nyomdásza és polihisztorja ajánlotta a hatalmas esemény méltó helyéül az „égigéro” fát, és az éjfél körüli időt. Nagy meglepetés készül, méltóságos uram...

RADULOVICS

Hezitáltam is, hogy keresztényként... hogy ne mondjam, keresztény papként résztvegyek-e egyáltalán, részt vehettek-e ebben az egyébként szép, és minden bizonnyal még sokáig emlékezetes játékban. Remélem, nem számít majd Isten előtt blaszfémianak, ha csillag...

CÉSAR DE SAUSSURE

Tisztelendő atyám! Ne rontsa el a játékot! Magunktól eszünkbe nem jutott volna. Mütefferika zsenialitása, tanácsa kellett hozzá, hogy próbáljuk meg a két időpontot találkozttatni...

RÁKÓCZI

(*felszökő türelmetlenséggel*) Istenemre mondom, ezt türelemmel már alig lehet bírni! Hol marad hát a fiam? (*látjuk, hogy üstökös ível föl az égboltra, sziporkázva száguld végig az égbolton. Rákóczi, Radulovics és César de Saussure megbűvölten nézik az eget, bár az utóbbi kettő erre a pillanatra várt. Mialatt megbűvölve fölfelé néznek, a fa mögül, messzebről érkezve, megjelenik a színen Rákóczi fia, György, velencei hajósoknak öltözve, oldalán Mikes Kelemen, Zay Zsigmond, Cserey János, az utóbbiak testőri minőségben. A jelenet ott s úgy csúcsosodik ki, hogy mikor az üstökös még teljes fénnel ragyog, Rákóczi, Mikes köszönésére összerenzenve, pillanatra meg őket. György éppoly sudár növésű, mint az apja, jól kimagaslik Mikes, Zay Zsigmond, és Cserey közül, mikor apja megpillantja. Rákóczi most látja először fiát, aki már huszonhat éves... Hosszú csend, a két csapat csak nézi egymást...)*

RÁKÓCZI

Fiam...

GYÖRGY

(*arcán nyoma sincs apja megrendülésének, mintha ebben a renkívüli helyzetben, rendkívül mulatságos, extra-izgalmas élményeknek nézne elébe. Olyan arckifejezéssel tekint apjára, ahogy talán mi tekintenénk a filmvilág vagy a sportélet valamely világhíres nagyságára, közvetlen szembe kerülve vele... Arcán akár további látványra, szenzációra éhes kifejezés is láthatóvá válhat. Félig inkább Mikestől kérdezve, németül) Vater?*

MIKES

(Innentől kezdve, tolmács, és egy kicsit „villámhárító” is a két Rákóczi közt elhangzó dialógus folyamán. Előzőleg már hosszú órákat töltöttek együtt György herceggel Radulovics házában, beavatottként „tolmácsol” apja és fia között...) Igen, uram! Ő, ott II. Rákóczi Ferenc, az Ön csodálatos apja!

GYÖRGY

(Mikesnek) Németül mondani, kamerád... Páris tanulni kicsi Bercsényi László, battalion commandant magyar... nem ért magyar... lenni nehéz... Bécs mond: én apa „BANDITA!”. Bercsényi Páris mond: én apa héros general. Én Bercsényi hisz... én „bandita” nem szeret, én szeret: GENERAL!... *(elindul apja felé, aki – bizonyos iróniával, és nagy-nagy szeretettel – hosszan magához öleli.)* Te lenni tényleg general?... Akkor Te lovagolni tudni?

RÁKÓCZI

Már hogye tudnék! *(egyre szomorkásabb, keser nyésebb iróniával beszél fiához)* Tudok bizony! De ne aggódj, én sem úgy születtem! Majd itt megtanulsz te is! Lovaglóleckék szüneteiben pedig majd Mikes kamarás-mester magyarul beszélni tanít... *(A közönség felé fordulva)* Soha semmi se legyen teljesen reménytelen! *(szünet. Más hangon)* Éppen huszonhárom éve, hogy Magyarország határán először találkoztam a későbbi szabadságharc „seregével”. Az ott akkor annyira volt „sereg”, mint az én drága, végre megkerült György fiam e pillanatban „hadvezér...” Lerongyolódott, fegyvelmetlen népség: kapákkal, cséphadarókkal felfegyverkezve, Európa egyik legerősebb, legjobban felszerelt és kiképzett császári serege ellen. Fejükben zűrzavar. Csak egyet tudtak biztosan, hogy korog a gyomruk, és a rájuk zúdított nyomorúság már nem bírható tovább... De velünk volt az Isten!... Mondhatnám, hogy attól a szent pillanattól kezdve, hogy Zavadkanál átléptük a magyar határt, Isten a szívünkbe költözött, s alig pár hét leforgása alatt már az európai nagyhatalmak egyenragú partnereként tárgyaltak velünk... Soha semmi sem reménytelen! *(fiára pillantva, mintha ebben – legendás nagy hite ellenére – már nem lenne annyira meggyőződve...)* Egy-két hónap, és ragyogóan lovagolsz! Megtanulsz szépen magyarul... Megtanulod a Rákóczi család történetét, Magyarország történelmét!... Hogy tudd, ki vagy, s ne kóvályogj jövőtlen és múlttalan, mint sodródó falevél a szélben... Megjöttél! Érezd otthon magad körülünkben, és szilárd szívvel hidd, hogy egyszer, velünk együtt: Te is hazaérkezel...

(A színpad elsötétül, hosszabb szünet. A szünet alatt egy később megnevezett Bartók-mű szól)

9. jelenet

(Fentről leereszkedhet egy időjelző tabla, rajta felirat: „Hat hónappal később”. A tabla helyett, mivel az előző jelenet zenéje áthúzódik a 9. jelenet kezdetébe, akár narrátor is jelentheti a közben eltelt időt. Rákóczi György herceg egy asztalnál ül: előtte füzetek, tintatartó, egyéb iskolaeszközök. Mikes le-föl járkal az asztal mögött, „iskolamesteri” pózban magyaráz a magyarul tanuló György úrfinak.)

Az ifjú Rákóczi már sokkal jobban beszél magyarul, de még mindig idegen akcentussal...)

MIKES

Méltóságos uram!

GYÖRGY

Ugyan, hagyd ezt, Kelemen! Már mondtam, hogy ha magunk közt vagyunk, nyugodtan tegezhetsz. Sőt, el is várom, hogy tegezzél! Előbb-utóbb apám is rábólint...

MIKES

Jó, rendben. De csak abban a reményben, hogy így, tegeződve, talán jobban megy majd a tanulás is! Nos, hát, akkor nézzük, méltóságos uram, azazhogy, a fenébe is!... hercegem... a szokások rabjai vagyunk... No, és, persze, a neveltetésünk is... Az előbb szépen megmondtad, eltaláltad, hogy hívták György dédapádat. Kiváló gazda volt. A Rákóczi család nagyban neki köszönheti hatalmas, párfájritkítóan nagy vagyonát... Azt kívánom, György, mint jó barátod, hogy ebben kövesd őt te is, ha majd egyszer hazatérhetünk Magyarországra...

GYÖRGY

(lezsér könnyedséggel, látni, nem is tudja mit beszél) Az már csak természetes, Kelemen! A sok pénz jó dolog!... A vagyon kell... noná! Mint a huzat!... II. Rákóczi György leszék!

MIKES

Olyan már volt hercegem...

GYÖRGY

Ja! Elnézést. Ezt nem tudtam!

MIKES

Nem csak ezt! Elnézést, hercegem... ma megint elég sok mindent nem tetszettél tudni! Például azt, hogy melyik Zrínyi volt apai ágon a nagyapád: az-e aki a Szigeti veszedelmet írta, vagy az, aki az eposz főszereplője volt...

GYÖRGY

(talán még sem annyira kedélyes barát, ha a hibáira figyelmeztetik) No, jó, ebből elég! Ezt tegnap is mondtad már! Elismerem, karakán fickó volt az öreg, de én...

MIKES

(szinte kétsébeesve) Öreg?! Melyik öreg? Melyik, hercegem? Melyik?

GYÖRGY

(fejében teljes zűrzavar, sötétség) Melyik, melyik? Mit tudom én! Nem is érdekel!... *(mintha bántaná kicsit lehetetlen válasza, de még mindig dohogva)* Melyik, melyik, no, mégis, mit gondolsz, melyik? Hát az a vakmerő fickó, aki egyszál karddal nekiment annyi töröknek! Folyton ilyesmikkel piszkálsz! Ahelyett, hogy iparkodnánk jól érezni magunkat. *(szünet)* No, lássuk, miben lenne még érdemes követnem, György dédapámat? Ő nem olyan talányos fickó, mint az a másik kettő...

MIKES

(megdöbbeve, alig talál szavakat) Hercegem! György dédapádnak messzeföldön híres mondása volt: „Soha életemben nem voltam részeg...”

GYÖRGY

Ezt én, sajnos, magamról nem mondhatom el. E téren még javulnom kell! Gyerünk tovább, mesélj!...

MIKES
(*látjuk, tartja magát*) „... soha nem kívántam más nőt, mint a feleségemet...”

GYÖRGY
Feleségem még nem volt, de ez sem lehet egy szórakoztató dolog! Van még valami?

MIKES
(*megadva magát...*) „...és soha nem óhajtottam más könyvet olvasni, mint a Bibliát...”

GYÖRGY
A Bibliát? Azt nem olvastam, de... Stochmann alkamarás úr, a győri püspök alkamarása, akire a neveltetésünket, az enyémet, meg József bátyámét a császár rábízta, szóval ez a Stochmann úr sokat forgatta... Láttam... örökké be voltunk zárva... ki se tehattük lábunkat a házból..., délutánonként is csak a felügyelete alatt sétálghattunk egy-két órát a kertben...

MIKES
Nem is olvasott fel nektek belőle?

GYÖRGY
Dehogynem! A „Tékozló fiú” történetét vagy százszor is felolvasta, már a könyökünkön jött ki. Akiből tékozló fiú válik, csak azt szereti igazán az Isten! – mondta Stochmann úr mindannyiszor. – Ezért ne felejtsetek: aki Isten szeretetére vágyik, az, jobb ha előbb derék tékozló fiúvá válik...”

MIKES
(*inkább csak magának*) Jóságos ég! Szentséges Úristen! Bécs... a sötét lelkű Bécs! Oh, édes, szerelmes Istenem... micsoda agy mosás!

GYÖRGY
(*nem érti Mikes mély, belső felháborodását*) Mi történt, Kelemen?... Mi rosszat mondtam? Megbántottalak? A fenébe is... tényleg nem akartam... Tudod, mit? Szarjunk erre a hülye magolásra – nekem sincs hozzá semmi kedvem!... (*szünet*) Gyerünk le a partra, a piactéren ilyenkor szoktak fellépni azok a házhozjáró színházak..., hogy is hívják őket?

MIKES
Csenkiszek...

GYÖRGY
Csenkiszek? Érdekes, ezt nem is tudtam.

MIKES
(*bosszankodva, félre*) Többek közt ezt sem...

GYÖRGY
Női társulatok. Csupa nő!... Csinosak! Sőt, esetenként, nagyon szépek! És egy cseppet sem zárkóztak, mint a rodostói török nők vagy asszonyok...

MIKES
A török nőknek szigorúan tilos az ilyesmi. Ezek többnyire örmény vagy zsidó nők. Ha kell, habozás nélkül férfinek öltöznek, ha bohókás szerepet adnak elő!...

GYÖRGY
Tudom...

MIKES
(*már nem is bosszankodik...*) Végre valamit!

GYÖRGY
...ha szerepük úgy kívánja, férfinek öltöznek. De azért minden ízükben: szivükben, csípőben, mellükben igazi nők

maradnak. Gyerünk a piacra, Kelemen! Délelőttönként ott lépnek fel, hogy este házhoz hívják őket... (*újabb ötlet!*) Tudod, mit, Kelemen?... Estére hívjuk meg az egyik csoportot ide, apám palotájába!

MIKES
Oh, Istenem, György úrfi!... Tudod te, egyáltalán, mit beszélsz?! A fejedelem naponta ötször lelki gyakorlatot tart, imádkozik a kápolnájában. Tudod te, hogy mi lenne itt?

GYÖRGY
Nem számít!... Vannak ilyen célra kiadó gályák a parton. A velenceiek olcsón kibérelhetők. Még nem próbáltad soha?

MIKES
Még nem, hercegem. És azt hiszem, hogy nem is fogom soha!

GYÖRGY
(*kiábrándultan*) Nem is értem...

MIKES
Herceg, délig tanulnunk kell! Ez a fejedelem határozott parancsa. Addig innen sehova el nem mehetünk! Azt hiszem, a fejedelem nagyon megharagudna... (*szünet*) úgyhogy a kurvák helyett – már elnézést! – lássunk hozzá a komoly tanuláshoz! (*szünet*)

GYÖRGY
No, ehhez aztán semi kedvem... Én ebből nem kérek!

MIKES
Benned a fejedelem minden reménye... Gyere, ülj vissza szépen a helyedre, és mondd utánam. Majd aztán le is írjuk:

„Én az aki azelőtt iffiu elmével
Játszottam szerelemnek édes versével,
Küszködtem Viola kegyetlenségével:
Mastan immár Mársnak hangosabb versével
Fegyvert s vitézt énekelek...”

GYÖRGY
Jobban szeretem a színházat! Még a harcot is, ha lehet, inkább csak a színpadon szemlélem.

MIKES
(*nagyon keményen*) Hercegem! Itt, Törökországban, nincsenek színházak! És a magyar nemzetet, a Te nemzetedet sem színpadon, festett kulisszák közt gyilkolják most! A színjáték nagyon is reális terepen folyik. Ha nem jól játszik Istenről ránk szabott szerepünket, Hercegem, a függöny örökre leereszkeszhet...

GYÖRGY
(*látjuk, hogy nem érti, nem is akarja, nem is érdekli*) Én... azt hiszem, Kelemen, én hamarosan visszatérek Párizsba...

(*Mialatt a függöny leereszkesedik, felhangzik Bartók Rapszódiaja No. 1. Egy ideig még a függöny leereszkesése után is halljuk, majd lassan távolodva elhallgat*)

Tóth Elemér

Versek

Hová is tartunk...

Drótozott szívedet
 némelykor megüti az idő
 komor kalapácsa,
 és sóhajtozásodra fáradt
 mosolyokat varr
 a régi emlékek sokasága:
 „Ráismersz? Így történt?!”
 Vallatod a múltat, mielőtt
 nekivágnál az út
 sárga pitypangokkal díszített
 kanyargó hitének,
 hogy újra meg újra fölfedezd
 fájó árvaságod
 a láthatár kék vonalában.
 Hogy újra fölfedezd
 a Sajó-part őszi fűzfái
 között kalandozó
 szél furcsa, áruló örömét,
 a hitüket vesztett
 vén kőrifák ijedt magányát,
 a tört szárnyú golyó
 riadt, hazátlan döbbenetét,
 az árválló idő
 sebes lihegését a szívben,
 a terpeszkedő és
 ezüstös harmatba fürdetett,
 még zöld arcú rétek
 kíváncsi várakozását,
 a dombok felől egyre
 közeledő nap folyton-folyvást
 fényesedő arcát,
 s az emlékező délutánok
 magyarázkodását
 a sárga kalapos fák előtt,
 a tündökletesen
 szép, kék szemű szilvafák előtt,
 és múltunk igazi
 értékei-kincsei fölött
 gondolatban, igen!,
 legalább gondolatban, igen!,
 elidőzve-járva
 a viharok tépte századok
 mocskától kábultan
 ugyan, de reménykedve, hogy
 a kopottas őszi ég
 szürkés kötényébe fogódzva,
 kapaszkodva, végre
 megtudjuk, megértsük, felfogjuk:
 hová is tartunk hát
 ebben a nagy-nagy árvaságban?!
 Hová is tartunk hát?!

Ütnek rajtam...

Ütnek rajtam a cudarok,
 pedig látják, öreg vagyok,
 mint az ujjam, magam vagyok.

Marnak belém, húsom tépik,
 fájdalmam üvölt az édig,
 minden szavam zokog, vérzik.

Szívembe világok jártak,
 mégse szegődtem el másnak,
 pedig csaltak, pedig vártak.

Megtartottam, amit kaptam:
 szép nyelvemben megmaradtam,
 fenségéért éltem-haltam.

Rúgnak belém – az árvába,
 másra nem képes a gyáva,
 mocskot terem csak a szája.

Ezer évig hadakoztam,
 mindig az igazat mondtam,
 ha fáj is, igazat mondtam.

Mindent elvettek már tőlem,
 nézzétek, mi lett belőlem,
 a napom, haj!, lemenőben.

Koldus vagyok, szegény pára,
 követ vetnek tarisznyámba,
 kergetnének a halálba.

Koldusbotom is irigylik,
 valójuk a gonosz – hízik,
 szívükben a gonosz hízik.

Ha meghalok – földbe raknak?
 Meglehet, el se kaparnak?
 Megeshet, el se kaparnak?

Magyar a föld – betakargat!

Fekete ballada

Fekete ég alatt
fehér galamb repül
árván és egyedül.

Én vagyok a galamb,
én vagyok az árva,
kinek a magánya -

fekete, fekete.

Vijjogó vércsék közt
élem az életem,
sír-rí az énekem.

Sírok én magam is,
testem-lelkem vérzik,
szép tollamat tépik -

fekete karmokkal.

Fekete átkomat
mondom ezer éve.
Csak megfogom végre?!

Minden ég köröttem,
nyílik a szám jajra,
utamat takarja -

vér-fekete korom.

Vér-fekete korom!

Könyörgés

Megint a sárban, mi, szegények.
Mi, akik a napfényt reméltük.
Megint a sírós fürtelemben.
Mi, akiknek nincs s nem volt vétkük.

Keservekkel rakott kosárral
rójuk utunkat - csupa posvány -
szügyig gázolva az időben,
a zsoltárunk is csak koholmány?

Tebenned bízunk! - sóhajunk száll.
Erőnk már alig marad másra.
Acsarkodó ebek közt járunk,
s egyre sötétebb szívünk gýásza.

Bízunk. Igen! Rendületlenül.
S hívek maradtunk, mi, bolondok,
nyakig a szennyben, s körülöttünk
dózsöltek a renegát rongyok.

Uram! A hajlékunk romokban.
Árva lelkünk didereg, fázik.
Gyújts szívünkben reményt, tanítgass,
s vezess el egy szebb, jobb hazáig!

Kaszával, kapával...

Kaszával, kapával! Igen! Kaszával
kellene - miként a régiek tették -
útját állni a sok áruló korcsnak,
fékevesztett, akarnok kalandornak.
Kaszával, kapával, kemény füttykössel!
Igen! Kezüket, lábukat törni, hogy
soha többé ne tehessenek kárt az
élet virágos kertjében. Talpnyalók
ők, Gonosz előtt hajbókolók, mindent
eladók, értékeinket feladók,
rútak! Csak üres szemetet rőfögők.
Ezeréves vetésünk vaddisznói,
legázolói, gaz sárba tiprói.
Igen! Kaszával, kapával kellene -
kérges kezű felmenőid példáját
követve, s bizakodó szívvel várni,
hinni, remélni - már-már eltökélten -,
hogy az értelem igaz fája végül
is új, tiszta és örömösen gazdag,
jövőbe épülő gyümölcsöket hoz
a becsület felföldi tájaira!

A porban...

Magamra maradtam.
Sohasem arattam.
Kincseket magamnak
soha nem kapartam.

Ahonnán én jöttem,
vén jegeket törtem,
csak a rossz tanyázott
örökké köröttem.

Mindig csak vetettem,
a dolgomat tettem,
Szerencse kisasszony
nem hevert mellettem.

Kínlódttam -nem loptam,
soha nem hajlongtam,
mások égig szálltak -
maradtam a porban.